

Par dažām tulkošanas problēmām

Seminārs par ES tekstu tulkošanu, Rīga, 2014. gada 8. augusts

Izvilks no DGT iekšējās atgādinājumu un novērojumu krātuves

Competitive markets

Vārdu savienojums **competitive markets** nereti bez iedziļināšanās tiek tulkots kā **konkurētspējīgi tirgi**. Tas ne vienmēr ir pareizi.

Vārdnīcā vārds *competitive* ir definēts šādi:

1. relating to or characterized by competition:

a competitive sport the intensely competitive newspaper industry

having or displaying a strong desire to be more successful than others:

she had a competitive streak

2. as good as or better than others of a comparable nature:

a car industry competitive with any in the world

(of prices) low enough to compare well with those of rival traders:

we offer prompt service at competitive rates

(<http://oxforddictionaries.com/definition/english/competitive?q=competitive>)

ES tekstos bieži tiek izmantota pirmā citētā nozīme, proti, tie ir **tirgi, kuros valda konkurence**.

Piemēram, neprecīzs tulkojums ir šādos teikumos:

EN: Competitive markets play an important role in stimulating development and adaptation of innovative products, services, technologies and production and management methods.	LV: Konkurētspējīgi tirgi ir nozīmīgi, lai stimulētu inovatīvu produktu, pakalpojumu, tehnoloģiju un ražošanas un apsaimniekošanas metožu izstrādi un pieņemšanu.
EN: Within the framework of a system of open and competitive markets , action by the Union shall aim at promoting the interconnection and interoperability of national networks as well as access to such networks.	LV: Atvērtu un konkurētspējīgu tirgu sistēmā Savienības rīcības mērķis ir veicināt valstu komunikāciju tīklu savstarpēju savienošanu un savstarpēju izmantojamību, kā arī pieeju tādiem tīkliem.

1997. gada "Angļu-latviešu muitas terminu vārdnīca" piedāvā atbilstīgi **konkurējošs tirgus**. Citi iespējamie risinājumi – **tirgi, kuros valda konkurence; konkurences tirgi**. Atkarībā no teikuma arī konkurencei atvērti tirgi; konkurence tirgū (tirgū pastāv[oša] konkurence); konkurenci veicinoši/atbalstoši/raisoši tirgi; tirgi, kuros ir iespēja/kas dod iespēju konkurēt.

Further

Function: adjective

¹ : FARTHER <rode ... across the valley and up the *further* slopes -- T. E. Lawrence> (=more distant)

² : going or extending beyond : ADDITIONAL <*further* volumes> <*further* education> (Britannica)

- verb: promote the growth of
- verb: contribute to the progress or growth of
- adjective: more distant in especially degree ("Nothing could be further from the truth")
- adverb: to or at a greater extent or degree or a more advanced stage ('further' is used more often than 'farther' in this abstract sense) ("Further complicated by uncertainty about the future")
- adverb: in addition or furthermore ("If we further suppose")
- adverb: to or at a greater distance in time or space ('farther' is used more frequently than 'further' in this physical sense) ("Went only three miles further"), (onlook.com).

Bieži automātiski rakstām "turpmāk(s)", aizmirstot par citām nozīmēm.

Piemēram:

EN: These issues might merit **further** clarification.

LV: Šim jautājumam var būt nepieciešams **turpmāks** skaidrojums.

Šajā gadījumā precīzāk būtu izmantot tādus apzīmējumus kā "**stākāks**" vai "**izsmelošāks**".

EN: The EU looks forward to a fruitful and constructive meeting of the EU-Israel Association Council as an additional step towards the **further** intensification of relations in all areas.

LV: ES cer, ka notiks sekmīga un konstruktīva ES un Izraēlas Asociācijas padomes sanāksme, kas būtu solis pretī **turpmākai** attiecību pastiprināšanai visās jomās.

Šajā gadījumā ar "**turpmāk**" mēs norādām uz laiku, bet oriģinālteksta nozīme ir "**at a greater extent or degree**".

Citi piemēri, kuros **further** nepiemīt laika nozīme:

EN: The Member States shall take all **further** measures.

LV: Dalībvalstis veic nepieciešamos **papildu** pasākumus.

EN: **Further** liberalisation of trade in services and investments can be instrumental in strengthening economic activity

LV: **Tālāka** pakalpojumu un investīciju tirdzniecības liberalizācija ir svarīga, lai stiprinātu saimniecisko darbību

EN: **Further** information about these arrangements can be obtained from your airline or travel agent.

LV: **Plašāku** informāciju par šo režīmu var saņemt aviosabiedrībā vai no ceļojumu aģenta.

Online

Online nevajadzētu vienmēr un visur tulkot kā **tiešsaiste**, bieži vien iederīgāks ir **internets**. Tas pats attiecas arī uz **web** un **tīmekli**, jo *online* un *web* angļu valodā parasti lieto kā skanīgus sinonīmus internetam.

Online jātulko kā tiešsaiste tad, ja parādās arī *offline* (vai ir svarīga atšķirība starp *online* un *offline*).

Piemēram, šādā teikumā internets būtu iederīgāks par tiešsaisti:

EN: to secure the full potential and consumer benefits of this radio spectrum programme and the single market the programme should be supplemented by upcoming and new proposals that will enable the development of the **online economy such as data protection and a European licence system for **online** content;**

LV: lai nodrošinātu šīs radio spektra programmas pilnu potenciālu un aizstāvētu patērētāju un vienotā tirgus intereses, programma būtu jāpapildina ar turpmākiem un jauniem priekšlikumiem, kas veicinās **tiešsaistes ekonomikas attīstību, piemēram, par datu aizsardzību un Eiropas licencēšanas sistēmu **tiešsaistes** saturam;**

Public un national

Vairoties no asociācijas ar *publisko namu*, reizēm *public* tulkojam kā *valsts*. Taču šāda atveide ir pareiza tikai tajos gadījumos, ja tekstā patiešām ir runa tieši par valsts jeb nacionālo pārvaldes līmeni.

Sabiedrības vadība jeb publiskā pārvalde notiek dažādos līmeņos:

- pašvaldības (var būt vairākos līmeņos atkarībā no valsts, tostarp vietējās un reģionālās pašvaldības),
- valsts,
- reģioni (ES dalībvalstu sadarbības kontekstā),
- supranacionālais līmenis (jeb mūsu tekstos visbiežāk ES).

Piemēram, šajā teikumā *valsts* nav pareizs risinājums:

EN:

In determining whether the individual notification thresholds established in Article 4 and the maximum aid intensities established in Chapter III are respected, the total amount of **public support measures** for the aided activity or project shall be taken into account, regardless of how the measures are financed. However, Union funding centrally managed by the Commission that is not directly or indirectly under the control of the Member State and does not constitute state aid should not be taken into account, when both such funding and national funding are assessed together for the purpose of compliance with European regulations.

LV:

Lai konstatētu, vai ir ievērotas 4. pantā noteiktās atsevišķās paziņošanas robežvērtības un III nodaļā noteiktā atbalsta maksimālā intensitāte, ņem vērā atbalstītās darbības vai projekta **valsts atbalsta pasākumu** kopsummu neatkarīgi no šo pasākumu finansējuma veida. Tomēr Komisijas centrāli pārvaldītais Savienības finansējums, kas nav tiešā vai netiešā veidā pakļauts dalībvalsts kontrolei un kas nav uzskatāms par valsts atbalstu, nebūtu jāņem vērā, kad šāds finansējums un valsts finansējums tiek novērtēti kopā saistībā ar atbilstību Eiropas noteikumiem.

Nav pamata baidīties arī no vārda **nacionāls**, vienmēr to aizstājot ar *valsts*. Šiem vārdiem attiecīgā kontekstā var būt atšķirīga nozīmes nianse: ar *nacionāls* vairāk apzīmē līmeni, bet *valsts* var uzsvērt piederību. Piemērs: *nacionālais meža monitorings* (monitorings notiek valsts, nevis pašvaldības vai ES līmenī) un *valsts meža monitorings* (monitorings attiecas uz valsts mežu, bet ne privātu mežu).

Sector

Vairoties no tieša pārcēluma `sektors`, esam iekrituši pretējā grāvī: **gandrīz visu saucam par `nozarēm`.**

Vārdam `nozare` ir daudz sinonīmu – joma, atzars, sektors, sfēra, segments, lauks, iecirknis –, un katram no tiem valodā ir sava vieta. Parasti tautsaimniecības nozares ir plašākais iedalījums, piemēram, `enerģētikas nozare` vai `zivsaimniecības nozare`, bet sīkāku iedalījumu vairs par nozarēm nesauc.

Daži piemēri no tulkojumiem:

MVU nozare -> MVU sektors

augstākās izglītības nozare->augstākās izglītības joma

`Fishing sectors` ir `zvejas segmenti`, nevis `zvejniecības nozares`, jo apzīmē zveju pēc mērķsugas (mencu zveja, reņģu zveja) vai zveju pēc zvejas rīka (zveja ar trali vai zveja ar vadu), kas kopā veido nozari.

Struktūra, tekstūra un konsistence

Latviešu valodā ir trīs vārdi, kurus, tulkojot tekstus no svešvalodām, nereti jauc: struktūra, tekstūra un konsistence.

Struktūra ir veselā sastāvdaļu savstarpējs izvietojums un sakarība; uzbūve, iekārtojums; citādi izsakoties, attieksmju kopums starp (kā) elementiem, sastāvdaļām; tā, piemēram, augsnes struktūra var būt cilaina, čaulaina, drupataina, pikaina, graudaina, lapaina, plāksņaina, riekstaina,

zvīņaina utt. (Bet kā gan struktūra var būt sātīga?) Savukārt **tekstūra** ir uzbūves jeb struktūras īpatnību kopums (piemēram, vielā, iežos, koksnē, audumā), ko rada sastāvdaļu, elementu novietojums, savstarpējās telpiskās attiecības (piem., iežiem var būt kārtaina jeb slāņaina tekstūra, savukārt koksnes tekstūra ir koksnes raksts, bet auduma tekstūra ir tā pinums vai sējums). Dārzenkopībā un augļkopībā parasti runa ir par **konsistenci**. Tā ir vielas daļiņu savstarpējā saistība; konsistence var būt, piemēram, irdena, mīksta, stāpīga, gļotaina, bieza, blīva, cieta, puscieta, plastiska, šķidra, šķidri plūstoša, stīgi plūstoša, stīgi plastiska utt.. Taču tekstūra varētu būt tādiem pārtikas produktiem kā saldējums vai kēkss.

Support

Support ir kontekstatkarīgs vārds un nevajadzētu to automātiski atveidot kā *balstīt, atbalstīt*.

Piemēram, šādā nozīmē

LV: Kopumā šajā ziņojumā iekļautie atzinumi atbalsta to galveno politikas iniciatīvu vispārējo virzību ES līmenī, kuras iestrādātas atjaunotās Lisabonas programmas nodarbinātības pīlārā.
EN: Overall, the findings of the report support the general direction of the main policy initiatives at EU level within the employment pillar of the re-launched Lisbon Agenda.

precīzāks darbības vārds ir *apstiprina, atbilst* vai *pamato*.

Neveikli *support* tulkots teikumā "Šā projekta mērķis ir revolucionāri uzlabot mācīšanu, projektējot jaunas telpas, kas vislabāk atbalsta mācīšanos, studijas un jaunu zināšanu radīšanu." Telpas ir *piemērotas mācībām* vai *palīdz mācīties*, nevis atbalsta.

Targeted

Nevajadzētu pārmēru aizrauties ar *mērķtiecīgs targeted* atveidē. Vārdnīca *mērķtiecīgs* skaidro kā *Tāds, kas cenšas sasniegt noteiktu darbības mērķi, tāds, kas ko dara, veic saskaņā ar noteiktu darbības mērķi* (t.i., tāds, kas nav bezmērķīgs, nenotiek pašplūsmā, pēc inerces; rīcība, kura tiek veikta noteikta mērķa virzienā). Savukārt ES tekstos *targeted (action, programme, measure)* nereti tiek lietots citās nozīmēs, proti, piemērots konkrētai mērķauditorijai vai ieviests konkrētu šaurāku uzdevumu veidā, nevis vispārīgi. Šādos gadījumos *mērķtiecīgums* nav veiksmīgākais risinājums.

Piemēram, teikumā

LV: Mērķtiecīga regulatīva konverģence ar galvenajiem partneriem arī ir izrādījusies savstarpēji izdevīga, un tā jāturpina jo īpaši transatlantiskajās attiecībās.

EN: Targeted regulatory convergence with key partners has also been shown to be mutually beneficial, and should be pursued in particular in transatlantic relations.

mērķtiecīgs vairāk uzsver to, ka regulējums tiek saskaņots ar noteiktu mērķi, nevis ka saskaņoti tiek daži konkrēti noteikumi (pretstatā visam regulējumam jeb *across-the-board*).

Arī teikumā

LV: Mērķtiecīga PVN likmes pazemināšana tomēr varētu negatīvi ietekmēt iekšējā tirgus pienācīgu darbību un nodokļu neitralitāti;

EN: however, the introduction of a targeted reduction in the VAT rate could have a negative impact on the smooth functioning of the internal market and on tax neutrality;

lasītājs var maldīgi domāt par mērķi, ar kādu pazemina PVN likmi, nevis par to, ka pazeminājums nav vispārējs, bet gan attiecas uz konkrētiem darījumiem.

Starp iespējamiem risinājumiem var minēt **selektīvs, īpaši orientēts, mērķorientēts, speciāls, šim nolūkam paredzēts, dažās noteiktās jomās piemērots** utt.

Travel

Travel tiek lietots plašākā nozīmē nekā **ceļot**. Darījuma braucienus vai ikdienas pārvietošanos parasti nesaucam par ceļošanu, tāpēc teikumā

EN: travel expenses, daily subsistence allowances and additional or exceptional expenditure incurred in connection with missions by staff

LV: ceļojumu izdevumi, dienas nauda un papildu vai ārkārtas izdevumi saistībā ar personāla komandējumiem

rodas iespaids, ka darbiniekiem tiek apmaksāti ceļojumi. *Travel expenses* šeit būtu bijis jāsauc par **ceļa izdevumiem** jeb *transporta izdevumiem*.

Tekstos, kur runājām par vidi mazāk piesārņojošiem automobiļiem, kas samazinās travel radītās emisijas, **pārvietošanās** ir veiksmīgāks risinājums par *ceļošanu*, jo automobiļi biežāk tiek izmantoti ikdienas gaitās, nevis ceļojumos.

Up to

`Up to` visbiežāk nozīmē vienkārši `līdz`, un nevajadzīgs papildinājums ar partikulu `pat` var piešķirt tulkojumam jēgas niansi, kuras oriģinālā nemaz nav.

Piemēram, **partikula "pat" ir lieka un svītrojama** šādos teikumos:

LV: Izdevumus pensijām, kas ir ietverti šīs pozīcijas maksimālajā robežā, aprēķina kā tīrās darbinieku iemaksas pensiju shēmā līdz pat maksimālajai robežai EUR 1100 miljonu apmērā 1999.gada cenās laika posmam no 2000.gada līdz 2006.gadam.

EN: The expenditure on pensions included under the ceiling for this heading is calculated net of staff contributions to the pension scheme, up to a maximum of 1 100 million euros at 1999 prices for the period 2000-2006.

LV: Izmaksas, kas saistītas ar laboratoriju personāla komandējumiem, laboratorijām pašreiz jāfinansē no saņēmēja pieskaitāmajām izmaksām līdz pat 7 % apmērā no darbības kopējām attaisnotajām izmaksām.

EN: The costs related to missions carried out by staff of the laboratories has currently to be financed by the laboratories from the beneficiary's overheads up to 7 % of total eligible costs for the action.

Kļūdas norādījumu tulkošanā

Tulkojot no angļu valodas norādījumus anketās un ziņojumu veidlapās, mēdz būt trīs kļūšanas akmeņi.

1. Lūdzu

LV: Lūdzu , sniedziet savu redzējumu par Eiropas integrāciju.	EN: Please describe your vision of future European integration.
--	---

Latviski `lūdzu` ir lieks. Pietiekami pieklājīgi ir arī bez tā: "Sniedziet [izklāstiet] savu redzējumu par Eiropas integrāciju".

2. Vietniekvārdi

Euramis var atrast piemērus, kur vietniekvārdu lietojums burtiski pārcelts no angļu valodas:

EN: To open the next window, you need to confirm your identity data first.	LV: Lai atvērtu nākamo logu, jums vispirms ir jāapstiprina jūsu identitātes dati.
EN: After this point you will not be able to modify your order.	LV: Nākamajā lapā jūs vairs nevarēsiet mainīt jūsu pasūtījumu.

Pirmajā piemērā vietniekvārdus (vismaz otro noteikti) var vienkārši izsvītrot. Otrajā piemērā vislabāk no "liekajiem" vietniekvārdiem atbrīvoties, samainot vārdu kārtību atbilstoši dabiskam latviešu valodas plūdim, proti, tā, lai uzsvērtā daļa atrastos frāzes beigās ('pasūtījumu mainīt nevarēsiet'). Turklāt arī izvēlētais vietniekvārds nav precīzs: jūs nevarat mainīt **savu** pasūtījumu, nevis **jūsu** .

3. Pieklājīgais "Jūs"

Nepareiza darbības vārda forma:

Kad būsiat **aizpildījuši** veidlapu, nospiediet pogu "Sūtīt".

Pareizāk ir

Kad būsiat **aizpildījis** veidlapu, nospiediet pogu "Sūtīt".

Vēl labāki varianti:

Pēc veidlapas aizpildīšanas nospiediet pogu "Sūtīt".

Kad veidlapa būs aizpildīta, nospiediet pogu "Sūtīt".